

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Marea Cameră)

26 octombrie 2021 *

„Trimitere preliminară – Acord între Guvernul Regatului Belgiei și Guvernul Marelui Ducat al Luxemburgului, pe de o parte, și Guvernul Republicii Populare Polone, pe de altă parte, privind încurajarea și protecția reciprocă a investițiilor, semnat la 19 mai 1987 – Procedură de arbitraj – Litigiu între un investitor dintr-un stat membru și un alt stat membru – Clauză compromisorie contrară dreptului Uniunii prevăzută în acest acord – Nulitate – Convenție de arbitraj ad-hoc între părțile la acest litigiu – Participare la procedura de arbitraj – Manifestare tacită a voinței acestui alt stat membru de a încheia această convenție de arbitraj – Nelegalitate”

În cauza C-109/20,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Högsta domstolen (Curtea Supremă, Suedia), prin decizia din 4 februarie 2020, primită de Curte la 27 februarie 2020, în procedura

Republiken Polen

împotriva

PL Holdings Sàrl,

CURTEA (Marea Cameră),

compusă din domnul K. Lenaerts, președinte, domnul A. Arabadjiev, doamnele A. Prechal și K. Jürimäe, domnii S. Rodin și I. Jarukaitis, președinți de cameră, domnii J.-C. Bonichot, M. Safjan, F. Biltgen, P. G. Xuereb și N. Piçarra, doamna L. S. Rossi (raportoare) și domnul A. Kumin, judecători,

avocat general: doamna J. Kokott,

grefier: doamna C. Strömholm, administratoare,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 15 martie 2021,

luând în considerare observațiile prezentate:

- pentru Republiken Polen, de F. Hoseinian, A.-M. Tamminen, J. Tavaststjerna și M. Wallin, advokater, asistate de L. Guterstam;

* Limba de procedură: suedeza.

- pentru PL Holdings Sàrl, de R. Oldenstam, D. Sandberg, J. Rosell Svensson, advokater, L. Rees-Evans, counsel, P. Paschalidis, advocate, și S. Fietta, QC;
- pentru guvernul ceh, de M. Smolek, J. Vláčil, T. Müller, I. Gavrilova, T. Machovičová și L. Březinová, în calitate de agenți;
- pentru guvernul german, de J. Möller și D. Klebs, în calitate de agenți;
- pentru guvernul spaniol, de S. Centeno Huerta și J. Ruiz Sánchez, în calitate de agenți;
- pentru guvernul francez, de E. de Moustier și A. Daniel, în calitate de agenți;
- pentru guvernul italian, de G. Palmieri și S. Fiorentino, în calitate de agenți;
- pentru guvernul luxemburghez, de C. Schiltz, A. Germeaux și T. Uri, în calitate de agenți;
- pentru guvernul maghiar, de M. Z. Fehér și R. Kissné Berta, în calitate de agenți;
- pentru guvernul neerlandez, de M. K. Bulterman, C. S. Schillemans și J. M. Hoogveld, în calitate de agenți;
- pentru guvernul polonez, de B. Majczyna, M. Rzotkiewicz, M. Martyński, B. Soloch și J. Jackowska-Majeranowska, în calitate de agenți, asistați de J. Zasada, radca prawny;
- pentru guvernul slovac, de B. Ricziová, în calitate de agent;
- pentru guvernul finlandez, de H. Leppo, în calitate de agent;
- pentru guvernul suedez, de H. Shev, M. Salborn-Hodgson, C. Meyer-Seitz, A. M. Runeskjöld, H. Eklinder, R. Shahsvan-Eriksson și J. Lundberg, în calitate de agenți;
- pentru Comisia Europeană, de F. Erlbacher, K. Simonsson, L. Malferrari, T. Maxian Rusche și E. Ljung Rasmussen, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatei generale în ședința din 22 aprilie 2021,

pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolelor 267 și 344 TFUE.
- 2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între Republiken Polen (Republica Polonă), pe de o parte, și PL Holdings Sàrl, pe de altă parte, în legătură cu competența unei instanțe de arbitraj care a pronunțat două hotărâri arbitrale în diferendul dintre ele.

Cadrul juridic

Dreptul internațional

TBI

- 3 Articolul 9 din Acordul dintre Guvernul Regatului Belgiei și Guvernul Marelui Ducat al Luxemburgului, pe de o parte, și Guvernul Republicii Populare Polone, pe de altă parte, privind încurajarea și protecția reciprocă a investițiilor, semnat la 19 mai 1987 (denumit în continuare „TBI”), prevede:
- „1. a) Diferențele dintre una dintre părțile contractante și un investitor al celeilalte părți contractante fac obiectul unei notificări scrise însoțite de un memorandum detaliat transmis de investitorul respectiv părții contractante în cauză.
- b) În sensul prezentului articol, termenul «diferențe» desemnează litigiile privind exproprierea, naționalizarea sau orice altă măsură cu impact similar asupra investițiilor, inclusiv trecerea unei investiții în proprietate publică, plasarea acesteia sub administrare publică, precum și orice altă măsură de privare sau de limitare a drepturilor *in rem* prin măsuri suverane care pot avea consecințe similare celor ale unei exproprieri.
- c) În măsura posibilului, aceste diferențe trebuie soluționate pe cale amiabilă între părțile în cauză.
2. În cazul în care diferendul nu a putut fi soluționat în termen de șase luni de la data notificării scrise prevăzute la alineatul 1, acesta este supus, la alegerea investitorului, unei proceduri de arbitraj în fața uneia dintre următoarele instanțe:
- a) [I]nstitutul de arbitraj al Camerei de Comerț din Stockholm [denumit în continuare SCC];
- [...]
5. Instanța de arbitraj trebuie să își pronunțe hotărârea pe baza:
- dreptului național al părții contractante care este parte la diferend, pe teritoriul căreia se află investiția, inclusiv a normelor referitoare la conflictele de legi;
 - prevederilor prezentului acord;
 - clauzelor din orice acord special care ar interveni în legătură cu investiția;
 - normelor și principiilor de drept internațional general acceptate.
6. Hotărârile arbitrale sunt definitive și obligatorii pentru părțile la diferend. Fiecare parte contractantă ia măsuri de executare a hotărârilor în conformitate cu dreptul său național.”

Acordul privind încetarea tratatelor bilaterale de investiții dintre statele membre ale Uniunii Europene

- 4 Articolul 4 alineatul (1) din Acordul privind încetarea tratatelor bilaterale de investiții dintre statele membre ale Uniunii Europene (JO 2020, L 169, p. 1) prevede:

„Părțile contractante confirmă că clauzele compromisorii [între un investitor și un stat care figurează într-un tratat bilateral de investiții] contravin tratatelor UE și sunt, în consecință, inaplicabile. Ca urmare a incompatibilității dintre clauzele compromisorii și tratatele UE, începând cu data la care ultima parte la un tratat bilateral de investiții a devenit stat membru al Uniunii Europene, clauza compromisorie dintr-un astfel de tratat bilateral de investiții nu poate servi drept temei juridic pentru proceduri de arbitraj.”

- 5 Articolul 7 din acest acord prevede:

„În cazul în care părțile contractante sunt părți la tratate bilaterale de investiții pe baza cărora au fost inițiate proceduri de arbitraj pendinte sau proceduri de arbitraj noi, acestea:

- (a) informează, cooperând reciproc și pe baza declarației din anexa C, instanțele de arbitraj cu privire la consecințele juridice ale [H]otărârii [din 6 martie 2018,] [Achmea] [(C-284/16, EU:C:2018:158),] astfel cum se precizează la articolul 4, și
- (b) în cazul în care sunt parte la proceduri judiciare privind o hotărâre de arbitraj pronunțată pe baza unui tratat bilateral de investiții, solicită instanței naționale competente, inclusiv din orice țară terță, după caz, să desființeze sau să anuleze hotărârea de arbitraj ori să se abțină de la a o recunoaște și a o pune în aplicare.”

Dreptul suedez

Legea privind arbitrajul

- 6 Articolul 1 din lag om skiljeförfarande (Legea privind procedura de arbitraj) (SFS 1999, nr. 116), în versiunea aplicabilă litigiului principal (denumită în continuare „Legea privind arbitrajul”), are următorul cuprins:

„Litigiile referitoare la materii care pot face obiectul unei înțelegeri amiabile între părți pot fi deferite, printr-un acord între acestea, unuia sau mai multor arbitri în vederea soluționării lor. Un astfel de acord poate privi diferende viitoare referitoare la un raport juridic menționat în acord. Litigiul poate privi existența unui fapt particular.

[...]”

- 7 Articolul 2 din Legea privind arbitrajul prevede:

„Arbitrii pot examina propria competență pentru soluționarea litigiului.

Dacă arbitrii, prin decizie, au concluzionat că sunt competenți să soluționeze litigiul, partea nemulțumită de această decizie poate solicita ca problema să fie examinată de o curte de apel. Această cale de atac trebuie introdusă în cel mult 30 de zile de la data la care decizia menționată a

fost notificată acestei părți. Arbitrii pot continua procedura de arbitraj până la pronunțarea hotărârii în apel.

În cazul unei acțiuni îndreptate împotriva unei hotărâri arbitrale care cuprinde o decizie în materie de competență, se aplică articolele 34 și 36.”

8 Articolul 33 primul paragraf din această lege prevede:

„O hotărâre arbitrală este nulă și neavenită

1. în cazul în care presupune examinarea unei probleme care, potrivit dreptului suedez, nu poate fi soluționată prin arbitraj;
2. în cazul în care hotărârea arbitrală sau modul de elaborare a acesteia ar fi vădit incompatibile cu ordinea publică suedeză sau

[...]”

9 Articolul 34 al doilea paragraf din legea menționată prevede:

„O parte nu are dreptul să invoce un fapt pe care, prin participarea sa la procedură fără obiecțiuni sau prin orice alt comportament, se poate considera că nu l-a invocat. Din simplul fapt că părțile au desemnat arbitrul nu rezultă că aceasta a acceptat competența arbitrilor de a se pronunța cu privire la problema ridicată. [...]”

10 Potrivit cererii de decizie preliminară, din lucrările pregătitoare ale articolului 34 din aceeași lege reiese că se poate prezuma, în general, că o parte care participă la procedură fără a invoca în prealabil vreo excepție privind competența instanței de arbitraj a acceptat competența acestuia de a soluționa diferendul. Se consideră de asemenea că necontestarea validității unei convenții de arbitraj poate avea ca efect obligarea părților să soluționeze litigiul prin arbitraj în temeiul dreptului contractelor. Instanța de trimitere precizează în această privință că, potrivit normelor generale ale acestui drept, o convenție de arbitraj validă poate rezulta, de exemplu, din comportamentul implicit al părților sau din pasivitatea uneia dintre ele.

Regulamentul de arbitraj

11 Conform articolului 2 din Regulamentul de arbitraj al Institutului de Arbitraj al SCC din 2010, o cerere de arbitraj trebuie să conțină printre altele „o copie sau o descriere a convenției de arbitraj sau a clauzei compromisorii invocate pentru soluționarea litigiului”.

Litigiul principal și întrebarea preliminară

12 PL Holdings este o societate de drept luxemburghez constituită în Luxemburg. Între anii 2010 și 2013, aceasta a achiziționat acțiuni la două bănci poloneze. Întrucât acestea din urmă au fuzionat în anul 2013, PL Holdings a ajuns să dețină 99 % din acțiunile noii bănci născute din această fuziune.

- 13 În luna iulie 2013, Komisja Nadzoru Finansowego (Comisia pentru piețele financiare, Polonia), un organism de drept polonez însărcinat cu supravegherea băncilor și a instituțiilor de credit din Polonia, a decis să suspende drepturile de vot aferente titlurilor pe care PL Holdings le deținea în această bancă nouă și a dispus vânzarea silită a titlurilor menționate.
- 14 PL Holdings a decis să inițieze o procedură de arbitraj împotriva Republicii Polone în fața unui tribunal arbitral constituit la Institutul de Arbitraj al SCC (denumit în continuare „tribunalul arbitral”).
- 15 Prin cererea sa din 28 noiembrie 2014, PL Holdings a invocat articolul 9 din TBI pentru a justifica competența acestui tribunal de a soluționa litigiul în discuție în cauza principală. Ea a solicitat tribunalului menționat să constate că Republica Polonă încălcase TBI și să oblige acest stat membru la plata de daune interese.
- 16 La 30 noiembrie 2014, Republica Polonă a răspuns la această cerere, trimițând o scrisoare secretariatului SCC, în care și-a exprimat intenția de a contesta existența consimțământului său valabil pentru procedura de arbitraj inițiată de PL Holdings.
- 17 La 7 august 2015, PL Holdings a depus o cerere introductivă la tribunalul arbitral, explicând în special motivele sale privind măsurile vizate la punctul 13 din prezenta hotărâre.
- 18 În memoriul în apărare din 13 noiembrie 2015, Republica Polonă a contestat competența tribunalului arbitral pentru motivul că PL Holdings nu era un „investitor” în sensul TBI.
- 19 Prin memoriul din 27 mai 2016, Republica Polonă a invocat un argument suplimentar pentru a contesta competența tribunalului arbitral, întemeiat pe faptul că clauza compromisorie care figurează la articolul 9 din TBI era contrară dreptului Uniunii.
- 20 Prin hotărârea arbitrală parțială din 28 iunie 2017, tribunalul arbitral s-a declarat competent în temeiul articolului 9 din TBI. Această instanță a constatat că, prin faptul că a dispus vânzarea silită a participațiilor PL Holdings în noua bancă poloneză, Republica Polonă a încălcat TBI și că PL Holdings putea, prin urmare, să pretindă obținerea de daune interese.
- 21 Prin hotărârea arbitrală definitivă din 28 septembrie 2017, tribunalul arbitral a obligat Republica Polonă la plata către PL Holdings a unor daune interese, precum și la plata cheltuielilor de judecată efectuate de aceasta din urmă în cadrul procedurii de arbitraj.
- 22 La 28 septembrie 2017, Republica Polonă a formulat o acțiune la Svea hovrätt (Curtea de Apel cu sediul în Stockholm, Suedia), solicitând anularea hotărârilor arbitrale din 28 iunie și din 28 septembrie 2017.
- 23 În susținerea acestei acțiuni, ea a arătat că, mai întâi, articolele 267 și 344 TFUE se opun ca un diferend între un investitor dintr-un stat membru și un alt stat membru care are ca obiect investiții să fie dedus judecării unei instanțe de arbitraj. Astfel, articolul 9 din TBI ar fi contrar dreptului Uniunii, ceea ce ar implica faptul că hotărârile arbitrale pronunțate în temeiul acestui articol sunt contrare ordinii publice a Uniunii și, în consecință, nule, în conformitate cu articolul 33 primul paragraf punctele 1 și 2 din Legea privind arbitrajul. Întrucât decurge direct din aplicarea dreptului Uniunii, nulitatea acestor hotărâri arbitrale ar trebui să poată fi invocată din oficiu de instanță.

- 24 În continuare, Republica Polonă ar fi contestat, în termenul prevăzut la articolul 34 al doilea paragraf din Legea privind arbitrajul, competența tribunalului arbitral, invocând nulitatea articolului 9 din TBI. În orice caz, în ipoteza în care aplicarea acestui articol 34 al doilea paragraf ar conduce la inadmisibilitatea excepției de necompetență ridicate de Republica Polonă, această dispoziție ar trebui înlăturată în măsura în care s-ar opune efectului deplin al dreptului Uniunii.
- 25 În sfârșit, Republica Polonă a susținut că nu renunțase să invoce necompetența tribunalului arbitral, astfel încât nu ar fi fost posibil să se deducă din comportamentul său, adoptat în urma introducerii cererii de arbitraj a PL Holdings, intenția sa tacită de a încheia cu aceasta din urmă o convenție de arbitraj ad-hoc, alta decât clauza compromisorie care figurează la articolul 9 din TBI.
- 26 PL Holdings a contestat argumentația Republicii Polone. Ea a susținut că diferendul în discuție în litigiul principal privește chestiuni precum încălcarea de către Republica Polonă a obligațiilor sale în temeiul TBI, precum și dreptul său la reparație, care pot fi soluționate prin arbitraj, în conformitate cu articolul 1 din Legea privind arbitrajul.
- 27 Or, articolul 9 din TBI ar constitui o „ofertă de arbitraj” validă formulată de Republica Polonă, pe care PL Holdings ar fi acceptat-o prin formularea cererii sale de arbitraj. Pe de altă parte, Republica Polonă ar fi contestat tardiv validitatea clauzei compromisorii, iar problema dacă această clauză este contrară dreptului Uniunii nu ar putea fi invocată din oficiu de instanță.
- 28 În orice caz, chiar presupunând că „oferta de arbitraj” a Republicii Polone care decurge din articolul 9 din TBI ar fi fost nulă, o convenție de arbitraj ad-hoc ar fi fost totuși încheiată între părțile din litigiul în discuție în cauza principală, în conformitate cu dreptul suedez și cu principiile arbitrajului comercial, având în vedere comportamentul părților menționate. Astfel, prin formularea unei cereri de arbitraj, PL Holdings ar fi prezentat o ofertă de arbitraj potrivit aceluiași modalități precum cele prevăzute la articolul 9 din TBI, iar Republica Polonă ar fi acceptat în mod tacit această ofertă, omițând să conteste în mod valabil competența tribunalului arbitral pe baza convenției menționate.
- 29 Svea hovrätt (Curtea de Apel cu sediul în Stockholm) a hotărât să respingă în primă instanță acțiunea Republicii Polone. Această instanță a considerat mai întâi că, deși Hotărârea din 6 martie 2018, Achmea (C-284/16, EU:C:2018:158), aplicabilă, în opinia sa, litigiului principal, implică nulitatea articolului 9 din TBI și, în consecință, nulitatea ofertei permanente făcute de Republica Polonă investitorilor din alte state membre, potrivit căreia un diferend cu privire la acest acord trebuie soluționat de o instanță de arbitraj, o astfel de nulitate nu împiedică un stat membru și un investitor dintr-un alt stat membru să încheie, într-un stadiu ulterior, o convenție de arbitraj ad-hoc în vederea soluționării acestui diferend. O asemenea convenție de arbitraj ad-hoc și-ar găsi temeiul în voința comună a părților la diferendul menționat și ar fi încheiată potrivit aceluiași principii ca o procedură de arbitraj comercial.
- 30 În continuare, hotărârile arbitrale în discuție în litigiul principal ar fi privit probleme care pot fi soluționate pe calea arbitrajului, iar conținutul lor nu ar fi fost contrar ordinii publice, astfel încât nu ar fi fost necesară anularea lor în temeiul articolului 33 primul paragraf punctul 1 sau 2 din Legea privind arbitrajul.
- 31 În sfârșit, contestarea de către Republica Polonă a validității clauzei de arbitraj care figurează la articolul 9 din TBI ar fi fost tardivă și, prin urmare, ar fi fost afectată de decădere, în temeiul articolului 34 al doilea paragraf din Legea privind arbitrajul.

- 32 Sesizată de Republica Polonă cu un recurs împotriva deciziei Svea hovrätt (Curtea de Apel cu sediul în Stockholm), instanța de trimitere, Högsta domstolen (Curtea Supremă, Suedia), consideră că este stabilit că clauza compromisorie care figurează la articolul 9 din TBI este contrară dreptului Uniunii. În aceste condiții, ea apreciază că este necesar să solicite Curții să se pronunțe cu privire la pozițiile părților, care au fost reiterate în fața sa, din moment ce nu ar fi clar modul în care trebuie interpretate în speță dispozițiile dreptului Uniunii în cauză.
- 33 În aceste condiții, Högsta domstolen (Curtea Supremă) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarea întrebare preliminară:

„Articolele 267 și 344 TFUE, astfel cum au fost interpretate în Hotărârea [din 6 martie 2018, Achmea (C-284/16, EU:C:2018:158)], determină nulitatea unei convenții de arbitraj încheiate între un stat membru și un investitor – în cazul în care un contract de investiții conține o clauză compromisorie care este nulă ca urmare a faptului că părțile contractului sunt două state membre – [chiar dacă], după formularea unei cereri de arbitraj de către acest investitor, statul membru renunță, din proprie inițiativă, să invoce excepții privind competența?”

Cu privire la întrebarea preliminară

- 34 Trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante, în cadrul procedurii de cooperare între instanțele naționale și Curte instituite la articolul 267 TFUE, este de competența acesteia din urmă să ofere instanței naționale un răspuns util, care să îi permită să soluționeze litigiul cu care este sesizată. Din această perspectivă, Curtea trebuie, dacă este cazul, să reformuleze întrebările care îi sunt adresate (Hotărârea din 15 iulie 2021, Ministrstvo za obrambo, C-742/19, EU:C:2021:597, punctul 31 și jurisprudența citată).
- 35 Potrivit constatărilor instanței de trimitere, în cauza principală, este stabilit că clauza compromisorie care figurează la articolul 9 din TBI este nulă pentru motivul că aduce atingere autonomiei dreptului Uniunii, efectului său deplin și aplicării sale uniforme și că nicio procedură de arbitraj nu poate fi inițiată în mod valabil în temeiul acestei clauze compromisorii.
- 36 Deși, mai întâi, PL Holdings a inițiat procedura de arbitraj împotriva Republicii Polone în temeiul articolului 9 din TBI, ea a afirmat ulterior că cererea sa de arbitraj, în loc să constituie acceptarea ofertei de arbitraj a Republicii Polone care figurează la articolul 9 din TBI, trebuia considerată ca reprezentând o ofertă de arbitraj cu un conținut identic pe care Republica Polonă ar fi acceptat-o implicit, din moment ce aceasta nu ar fi contestat în mod valabil competența tribunalului arbitral în termenul prevăzut în acest scop de dreptul suedez, aplicabil procedurii de arbitraj menționate. Prin urmare, această convenție ar fi înlocuit clauza compromisorie respectivă în contextul TBI, care ar fi continuat să se aplice aceleași proceduri de arbitraj pe acest temei juridic nou. Astfel, Republica Polonă ar fi fost condamnată în cele din urmă pentru încălcarea TBI.
- 37 În aceste condiții, trebuie să se considere că, prin intermediul întrebării preliminare, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolele 267 și 344 TFUE trebuie interpretate în sensul că se opun unei legislații naționale care permite unui stat membru să încheie cu un investitor dintr-un alt stat membru o convenție de arbitraj ad-hoc care face posibilă continuarea unei proceduri de arbitraj inițiate în temeiul unei clauze compromisorii, cu un conținut identic cu această convenție, care figurează într-un acord internațional încheiat între aceste două state membre și care este nulă ca urmare a faptului că este contrară aceluiași articole.

- 38 Cu titlu introductiv, este necesar să se precizeze că această întrebare se întemeiază pe premisa potrivit căreia, ținând seama de nulitatea clauzei compromisorii care figurează la articolul 9 din TBI, Republica Polonă ar fi acceptat în mod tacit, în temeiul dreptului suedez aplicabil, oferta de arbitraj a PL Holdings, abținându-se să conteste în timp util competența tribunalului arbitral, și ar fi încheiat astfel cu aceasta din urmă o convenție de arbitraj ad-hoc distinctă, dar cu un conținut identic cu clauza compromisorie întemeiată pe articolul 9 din TBI.
- 39 În această privință, trebuie amintit că, în cadrul unei proceduri prevăzute la articolul 267 TFUE, care este întemeiată pe o separare clară a funcțiilor între instanțele naționale și Curte, orice apreciere a situației de fapt este de competența instanței naționale (Hotărârea din 6 martie 2018, SEGRO și Horváth, C-52/16 și C-113/16, EU:C:2018:157, punctul 98, precum și jurisprudența citată).
- 40 În consecință, numai instanța de trimitere are competența de a aprecia, în prealabil, toate elementele de fapt care însoțesc situația în discuție în litigiul principal pentru a stabili eventuala existență a voinței Republicii Polone, pe care aceasta din urmă o contestă, de a accepta oferta de arbitraj a PL Holdings.
- 41 Totuși, este necesar să se arate că, din dosarul de care dispune Curtea, rezultă că Republica Polonă a contestat de la bun început competența tribunalului arbitral în temeiul TBI. Astfel, mai întâi, în scrisoarea din 30 noiembrie 2014 adresată secretariatului SCC, aceasta și-a manifestat intenția de a invoca inexistența vreunei convenții de arbitraj valabile. În continuare, încă de la memoriul său în apărare din 13 noiembrie 2015 deus la tribunalul arbitral, ea a contestat competența acestuia din urmă, pentru motivul că PL Holdings nu ar fi fost un „investitor” în sensul TBI. În sfârșit, în memoriul său din 27 mai 2016, la câteva zile după introducerea la Curte a cererii de decizie preliminară în cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 6 martie 2018, Achmea (C-284/16, EU:C:2018:158), ea a arătat că tribunalul arbitral nu era competent să soluționeze diferendul în discuție în litigiul principal ca urmare a nevalidității clauzei compromisorii prevăzute la articolul 9 din TBI, în temeiul căreia PL Holdings își justificase în mod exclusiv cererea de arbitraj, întrucât această clauză era contrară dreptului Uniunii.
- 42 În acest context, revine instanței de trimitere sarcina de a ține seama de obiecțiile pe care Republica Polonă le-a formulat pe tot parcursul procedurii arbitrale pentru a stabili eventuala existență a voinței acestui stat membru de a încheia, în pofida nulității clauzei compromisorii care figurează la articolul 9 din TBI și, prin urmare, a temeiului juridic invocat de PL Holdings pentru a iniția procedura de arbitraj, o convenție de arbitraj ad-hoc cu un conținut identic cu această clauză. În special, această instanță ar trebui să se asigure că cererea de arbitraj a PL Holdings din 28 noiembrie 2014, în conformitate cu articolul 2 din Regulamentul de arbitraj al Institutului de Arbitraj al SCC din 2010, permite, împreună cu comportamentul subsecvent al Republicii Polone, să se deducă în mod clar existența unei convenții de arbitraj ad-hoc între acest investitor și Republica Polonă și că aceasta din urmă a fost astfel în măsură să conteste în mod util validitatea convenției menționate în fața tribunalului arbitral.
- 43 Prin urmare, numai în cazul în care instanța de trimitere ar concluziona că Republica Polonă a consimțit efectiv în mod tacit să fie ținută de o astfel de convenție de arbitraj ad-hoc, al cărui conținut era identic cu cel al clauzei compromisorii care figurează la articolul 9 din TBI, trebuie să se verifice dacă încheierea unei astfel de convenții în asemenea condiții ar fi conformă cu dreptul Uniunii.

- 44 În această privință, trebuie amintit că Curtea a statuat că articolele 267 și 344 TFUE trebuie interpretate în sensul că se opun unei dispoziții a unui acord internațional încheiat între două state membre, potrivit căreia un investitor din unul dintre aceste state membre, în cazul unui litigiu referitor la investiții în celălalt stat membru, poate introduce o procedură împotriva acestui din urmă stat membru în fața unui tribunal arbitral, a cărui competență acest stat membru s-a obligat să o accepte (Hotărârea din 6 martie 2018, *Achmea*, C-284/16, EU:C:2018:158, punctul 60).
- 45 Astfel, prin încheierea unui asemenea acord, statele membre părți la acesta consimt să înlăture din competența propriilor instanțe și, prin urmare, din sistemul de căi de atac jurisdicționale pe care articolul 19 alineatul (1) al doilea paragraf TUE le impune să îl stabilească în domeniile reglementate de dreptul Uniunii (a se vedea în acest sens Hotărârea din 27 februarie 2018, *Associação Sindical dos Juízes Portugueses*, C-64/16, EU:C:2018:117, punctul 34) litigii care pot privi aplicarea sau interpretarea acestui drept. Un asemenea acord este, în consecință, susceptibil să excludă ca aceste litigii să fie soluționate într-un mod care să garanteze deplina eficacitate a dreptului menționat (a se vedea în acest sens Hotărârea din 2 septembrie 2021, *Komstroy*, C-741/19, EU:C:2021:655, punctele 59 și 60, precum și jurisprudența citată).
- 46 Este cert că clauza compromisorie prevăzută la articolul 9 din TBI este, la fel ca cea în discuție în cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 6 martie 2018, *Achmea* (C-284/16, EU:C:2018:158), susceptibilă să determine o instanță de arbitraj să se pronunțe în litigii care pot privi aplicarea sau interpretarea dreptului Uniunii. Prin urmare, această clauză compromisorie este de natură să repună în discuție, pe lângă principiul încrederii reciproce între statele membre, prezervarea caracterului propriu al dreptului Uniunii, asigurată de procedura trimiterii preliminare prevăzută la articolul 267 TFUE. Clauza menționată nu este, prin urmare, compatibilă cu principiul cooperării loiale prevăzut la articolul 4 alineatul (3) primul paragraf TUE și aduce atingere autonomiei dreptului Uniunii consacrate în special la articolul 344 TFUE (a se vedea în acest sens Hotărârea din 6 martie 2018, *Achmea*, C-284/16, EU:C:2018:158, punctele 58 și 59). În plus, astfel cum confirmă articolul 4 alineatul (1) din Acordul privind încetarea tratatelor bilaterale de investiții dintre statele membre ale Uniunii Europene, începând cu data aderării Republicii Polone la Uniune, la 1 mai 2004, articolul 9 din TBI nu mai putea servi drept temei pentru o procedură de arbitraj între un investitor și acest stat membru.
- 47 Or, a permite unui stat membru, care este parte la un litigiu care poate privi aplicarea și interpretarea dreptului Uniunii, să supună acest litigiu unei instanțe arbitrale având aceleași caracteristici precum cea prevăzută de o clauză compromisorie nulă cuprinsă într-un acord internațional precum cel vizat la punctul 44 din prezenta hotărâre, prin încheierea unei convenții de arbitraj ad-hoc cu același conținut ca această clauză, ar determina în realitate o eludare a obligațiilor care decurg pentru acest stat membru din tratate și în special din articolul 4 alineatul (3) TUE, precum și din articolele 267 și 344 TFUE, astfel cum au fost interpretate în Hotărârea din 6 martie 2018, *Achmea* (C-284/16, EU:C:2018:158).
- 48 Astfel, mai întâi, o asemenea convenție de arbitraj ad-hoc ar produce, în privința litigiului în cadrul căruia ar fi fost încheiată, aceleași efecte ca cele care ar însoți o astfel de clauză. Rațiunea de a fi a acestei convenții ar fi tocmai de a înlocui clauza compromisorie care figurează într-o dispoziție precum articolul 9 din TBI pentru a menține efectele acesteia în pofida nulității sale.
- 49 În continuare, astfel cum a arătat Comisia Europeană în mod întemeiat, consecințele acestei eludări a obligațiilor statului membru în cauză care decurg din dispozițiile menționate la punctul 47 din prezenta hotărâre nu ar fi mai puțin grave, pentru motivul că ar fi vorba despre un

caz individual. Astfel, abordarea juridică avută în vedere de PL Holdings ar putea fi adoptată într-o multitudine de litigii susceptibile să privească aplicarea și interpretarea dreptului Uniunii, aducând astfel atingere în mod repetat autonomiei acestui drept.

- 50 De asemenea, trebuie arătat că fiecare cerere de arbitraj adresată unui stat membru de un investitor dintr-un alt stat membru în temeiul unei clauze compromisorii care figurează într-un tratat bilateral de investiții între aceste două state membre ar fi, în pofida nulității acestei clauze, susceptibilă să cuprindă o ofertă de arbitraj în privința statului membru pârât vizat, care ar putea fi considerat în acest caz că a acceptat această ofertă pentru simplul fapt că a omis să invoce argumente specifice împotriva existenței unei convenții de arbitraj ad-hoc. Or, o astfel de situație ar avea drept consecință menținerea efectelor angajamentului asumat de acest stat membru cu încălcarea dreptului Uniunii și, prin urmare, afectat de nulitate de a accepta competența instanței de arbitraj sesizate.
- 51 În plus, validitatea titlului care întemeiază competența unei instanțe de arbitraj, în raport cu articolele 267 și 344 TFUE, nu poate depinde de comportamentul părților la diferendul în cauză și în special de cel al statului membru care se află la originea încălcării acestor articole, care a condus la nulitatea clauzei compromisorii în temeiul căreia a fost sesizată această instanță de arbitraj. Or, dacă ar trebui să se deducă din comportamentul unui stat membru că acesta din urmă și-a manifestat vreo intenție de a recunoaște competența organismului de arbitraj respectiv, această voință ar coincide în mod necesar cu cea exprimată cu ocazia stipulării clauzei compromisorii menționate și nu poate constitui, așadar, temeiul acestei competențe.
- 52 În sfârșit, rezultă atât din Hotărârea din 6 martie 2018, Achmea (C-284/16, EU:C:2018:158), cât și din principiile supremației dreptului Uniunii și cooperării loiale că statele membre nu numai că nu se pot angaja să înlăture din sistemul jurisdicțional al Uniunii litigiile care pot privi aplicarea și interpretarea dreptului Uniunii, ci și că, în cazul în care un astfel de litigiu este prezentat în fața unei instanțe de arbitraj în temeiul unui angajament contrar dreptului menționat, acestea sunt obligate să conteste în fața acestei instanțe de arbitraj sau în fața instanței competente validitatea clauzei compromisorii sau a convenției de arbitraj ad-hoc în temeiul căreia a fost sesizată instanța respectivă.
- 53 Acest aspect este confirmat, pe de altă parte, de articolul 7 litera (b) din Acordul privind încetarea tratatelor bilaterale de investiții dintre statele membre ale Uniunii Europene, potrivit căruia, în cazul în care părțile contractante sunt părți la tratate bilaterale de investiții pe baza cărora au fost inițiate proceduri de arbitraj pendinte, în special în cazul în care sunt parte la proceduri judiciare privind o hotărâre de arbitraj pronunțată pe baza unui tratat bilateral de investiții, acestea solicită instanței naționale competente să desființeze sau să anuleze această hotărâre de arbitraj ori să se abțină de la a o recunoaște și a o pune în aplicare, după caz. Această regulă este aplicabilă *mutatis mutandis* unei situații în care procedura de arbitraj inițiată mai întâi în temeiul unei clauze compromisorii nule ca urmare a neconformității sale cu dreptul Uniunii este continuată în temeiul unei convenții de arbitraj ad-hoc încheiate de părți în conformitate cu dreptul național aplicabil și al cărei conținut ar fi identic cu cel al clauzei menționate.
- 54 Astfel, orice încercare a unui stat membru de a remedia nulitatea unei clauze compromisorii prin intermediul unui contract cu un investitor dintr-un alt stat membru ar fi contrară obligației primului stat membru de a contesta validitatea clauzei compromisorii și ar fi astfel susceptibilă să determine nelegalitatea cauzei înseși a acestui contract, întrucât ar fi contrară dispozițiilor și principiilor fundamentale care reglementează ordinea juridică a Uniunii, menționate la punctul 46 din prezenta hotărâre.

- 55 În aceste condiții, revine instanței naționale sarcina de a admite o cerere de anulare a unei hotărâri arbitrale adoptate în temeiul unei convenții de arbitraj care ar încălca articolele 267 și 344 TFUE, precum și principiile încrederii reciproce, cooperării loiale și autonomiei dreptului Uniunii.
- 56 Având în vedere ansamblul considerațiilor care precedă, este necesar să se răspundă la întrebarea adresată că articolele 267 și 344 TFUE trebuie să fie interpretate în sensul că se opun unei legislații naționale care permite unui stat membru să încheie cu un investitor dintr-un alt stat membru o convenție de arbitraj ad-hoc care face posibilă continuarea unei proceduri de arbitraj inițiate în temeiul unei clauze compromisorii, cu un conținut identic cu această convenție, care figurează într-un acord internațional încheiat între aceste două state membre și care este nulă ca urmare a faptului că este contrară aceluiași articole.

Cu privire la cererea de limitare în timp a efectelor hotărârii care urmează să fie pronunțată

- 57 PL Holdings a solicitat Curții, în ipoteza în care aceasta din urmă ar statua că articolele 267 și 344 TFUE trebuie interpretate în sensul că se opun unei convenții de arbitraj încheiate între un stat membru și un investitor privat dintr-un alt stat membru, să limiteze în timp efectele hotărârii care urmează să fie pronunțată pentru ca aceasta să nu afecteze procedurile de arbitraj care ar fi fost inițiate cu bună-credință pe baza unor convenții de arbitraj ad-hoc încheiate înainte de pronunțarea acestei hotărâri.
- 58 Pentru a statua cu privire la această cerere, trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante, interpretarea pe care Curtea o dă unei norme de drept al Uniunii, în exercitarea competenței pe care i-o conferă articolul 267 TFUE, lămurește și precizează semnificația și domeniul de aplicare ale acestei norme, astfel cum trebuie sau cum ar fi trebuit să fie înțeleasă și aplicată de la momentul intrării sale în vigoare. Rezultă că norma astfel interpretată poate și trebuie să fie aplicată de instanță raporturilor juridice născute și constituite înainte de pronunțarea hotărârii asupra cererii de interpretare, dacă, pe de altă parte, sunt întrunite condițiile care permit sesizarea instanțelor competente cu un litigiu referitor la aplicarea normei respective (Hotărârea din 17 martie 2021, Academia de Studii Economice din București, C-585/19, EU:C:2021:210, punctul 78 și jurisprudența citată).
- 59 Curtea poate numai în mod excepțional, în aplicarea principiului general al securității juridice inerent ordinii juridice a Uniunii, să fie pusă în situația de a limita posibilitatea oricărei persoane interesate de a invoca o dispoziție pe care a interpretat-o, în scopul de a contesta raporturi juridice stabilite cu bună-credință. Pentru ca o astfel de limitare să poată fi decisă, este necesară întrunirea a două criterii esențiale, și anume bună-credință a mediilor interesate și riscul unor perturbări grave (Hotărârea din 17 martie 2021, Academia de Studii Economice din București, C-585/19, EU:C:2021:210, punctul 79 și jurisprudența citată).
- 60 Mai precis, Curtea nu a recurs la această soluție decât în circumstanțe bine determinate, în special atunci când exista un risc de repercusiuni economice grave cauzate mai ales de numărul mare de raporturi juridice constituite cu bună-credință pe baza reglementării considerate ca fiind în mod legal în vigoare și atunci când reieșea că particularii și autoritățile naționale au fost determinați să adopte un comportament neconform cu dreptul Uniunii ca urmare a unei incertitudini obiective și importante privind domeniul de aplicare al normelor de drept al Uniunii, incertitudine la care contribuise eventual însuși comportamentul altor state membre sau al Comisiei (Hotărârea din 17 martie 2021, Academia de Studii Economice din București, C-585/19, EU:C:2021:210, punctul 80 și jurisprudența citată).

- 61 Trebuie amintit de asemenea că o limitare în timp a efectelor interpretării unei dispoziții de drept al Uniunii pe care Curtea o dă în temeiul articolului 267 TFUE nu poate fi admisă decât în hotărârea care se pronunță asupra interpretării solicitate. Acest principiu garantează egalitatea de tratament a statelor membre și a altor justițiabili în fața dreptului Uniunii și îndeplinește astfel cerințele care decurg din principiul securității juridice (Hotărârea din 23 aprilie 2020, *Herst*, C-401/18, EU:C:2020:295, punctul 57 și jurisprudența citată).
- 62 În speță, în ceea ce privește, pe de o parte, criteriul referitor la buna-credință, PL Holdings susține că prezenta cauză este prima în care Curtea este invitată să ia poziție cu privire la validitatea unei convenții de arbitraj ad-hoc precum cea în discuție în litigiul principal. La încheierea acestei convenții de arbitraj, nimic nu ar fi indicat că era contrară dreptului Uniunii, întrucât Curtea nu a pronunțat Hotărârea din 6 martie 2018, *Achmea* (C-284/16, EU:C:2018:158), decât după pronunțarea hotărârilor arbitrale din 28 iunie și din 28 septembrie 2017. Pe de altă parte, PL Holdings s-ar fi întemeiat pe comportamentul Republicii Polone, inclusiv pe participarea acesteia la procedura de arbitraj, fără a invoca în timp util excepția de necompetență a tribunalului arbitral în temeiul dreptului Uniunii.
- 63 În ceea ce privește, pe de altă parte, criteriul privind perturbările grave, PL Holdings susține că hotărârea care urmează să fie pronunțată poate afecta un mare număr de actori individuali care au încheiat convenții de arbitraj cu state membre în cadrul diferitor tipuri de contracte. În plus, niciun element din jurisprudența Curții nu ar indica faptul că noțiunea de „perturbări grave” nu ar putea acoperi o situație în care o societate stabilită în Uniune precum PL Holdings, care acționează cu bună-credință, a făcut mai întâi obiectul unei exproprieri ilegale cu încălcarea dreptului Uniunii, în special cu încălcarea libertății sale de stabilire garantate la articolele 49 și 54 TFUE, și a fost ulterior privată de dreptul său la protecție jurisdicțională efectivă, prevăzut la articolul 47 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene.
- 64 În această privință, astfel cum a arătat doamna avocată generală la punctul 84 din concluzii, elementele de interpretare a articolelor 267 și 344 TFUE relevante în prezenta cauză rezultă în mod direct din Hotărârea din 6 martie 2018, *Achmea* (C-284/16, EU:C:2018:158), ale cărei efecte în timp nu au fost limitate de Curte.
- 65 De fapt, a permite unui stat membru să înlocuiască o clauză compromisorie, care figurează într-un acord internațional între statele membre, prin încheierea unei convenții de arbitraj ad-hoc pentru a face posibilă continuarea unei proceduri de arbitraj inițiate în temeiul acestei clauze ar echivala, după cum s-a statuat la punctul 47 din prezenta hotărâre, cu eludarea obligațiilor acestui stat membru care decurg din tratate și cu precădere din articolul 4 alineatul (3) TUE și din articolele 267 și 344 TFUE, astfel cum au fost interpretate în Hotărârea din 6 martie 2018, *Achmea* (C-284/16, EU:C:2018:158).
- 66 Astfel, o limitare în timp a efectelor prezentei hotărâri ar implica, în realitate, limitarea efectelor interpretării acestor dispoziții date de Curte în Hotărârea din 6 martie 2018, *Achmea* (C-284/16, EU:C:2018:158).
- 67 În plus, în ceea ce privește pretinsele perturbări grave, este necesar să se arate că, referitor, pe de o parte, la pretinsul impact pe care prezenta hotărâre l-ar putea avea asupra convențiilor de arbitraj încheiate de statele membre pentru diferite tipuri de contracte, interpretarea dreptului Uniunii dată în prezenta hotărâre nu face referire decât la convențiile de arbitraj ad-hoc încheiate în împrejurări precum cele în discuție în litigiul principal și rezumate în special la punctul 65 din prezenta hotărâre.

- 68 Pe de altă parte, protecția drepturilor subiective conferite de dreptul Uniunii PL Holdings trebuie să fie asigurată în cadrul sistemului jurisdicțional al statelor membre, în speță sistemul jurisdicțional polonez. Prin urmare, presupunând că ar fi dovedită lacuna în ceea ce privește protecția acestor drepturi a căror existență o invocă PL Holdings, lacuna menționată ar trebui corectată în acest sistem, dacă este cazul cu cooperarea Curții în cadrul competențelor sale, fără ca o astfel de lacună să poată justifica tolerarea nerespectării dispozițiilor și a principiilor fundamentale menționate la punctul 65 din prezenta hotărâre.
- 69 În aceste condiții, este necesar să se respingă cererea formulată de PL Holdings prin care se solicită limitarea în timp a efectelor hotărârii care urmează să fie pronunțată, fără a fi necesar să se verifice buna-credință a acesteia.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 70 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Marea Cameră) declară:

Articolele 267 și 344 TFUE trebuie să fie interpretate în sensul că se opun unei legislații naționale care permite unui stat membru să încheie cu un investitor dintr-un alt stat membru o convenție de arbitraj ad-hoc care face posibilă continuarea unei proceduri de arbitraj inițiate în temeiul unei clauze compromisorii, cu un conținut identic cu această convenție, care figurează într-un acord internațional încheiat între aceste două state membre și care este nulă ca urmare a faptului că este contrară aceluiași articole.

Semnături